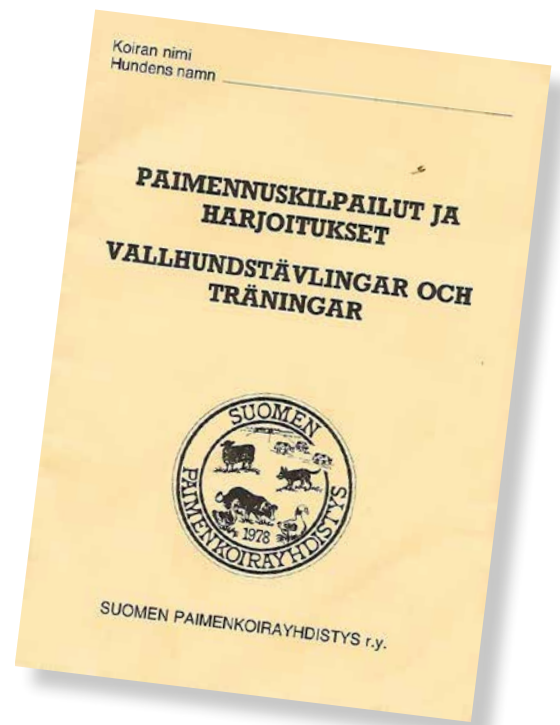

Perusradalla: Historian havinasta nykypäivään

Teksti: Ann-Mari Lintunen

Perusradan merkitys, mielekkyys, tarpeellisuus, helppous tai vaikeus, ohjaajan osaaminen tai osaamattomuus, tilaisuuteen pääseminen, suorittaminen ja uusiminen kirvoittaa aika ajoin kiihkeää keskustelua ja tunteitakin niin SPKY:n jäsenistön kuin muidenkin työlinjaisten paimenkoirien kanssa touhuavien keskuudessa. Paimenpostissa vietetään 2021 perusrata teemavuotta. Juttusarjamme alkaa katsauksella SPKY:n rekisterin ja perusradan historiaan. Lehden kakkosnumerossa kerrataan perusratatilaisuuksien järjestämistä ja syksyn lehdissä radan sisällöllisiä seikkoja.

Vuonna 1978 perustettu Suomen Paimenkoirayhdistys ry. (aluksi Paimenkoirayhdistys ry.) otti varhaisessa vaiheessa paimentavien työkoirien rekisteröinnin asiakseen. Alusta asti tärkeimpänä tavoitteena on ollut paimentavien koirien välittäminen tilallisten avuksi ja auttaa heitä koiran kouluttamisessa. Tarvittiin siis pentuja. Tolkullisten pentujen saamiseksi oli selvitettävä koirien sukuja, arvioitava niiden ominaisuuksia ja pidettävä asioista kirjaa. Lisäksi tietoa oli osattava käyttää, joten myös jalostusneuvontaa kehitettiin.

Aluksi yhdistysaktiivi Eila Nisosen luomaan ja pitämään tietokantaan kerättiin ylipäättään Suomesta löytyviä bordercollieita. Siihen otettiin luonnollisesti mukaan ns. alkukoirat, vuonna 1978 Porin maatalousnäyttelyyn Skotlannista tuodut kuusi koira, joiden tuonti oli toiminut lähtölaukauksena Paimenkoirayhdistyksen perustamiselle. Näistä koirista saatiin yhteensä 24 pentua. Myös kaikki muut Suomesta löytyvät bordercolliet pyrit-

tiin etsimään, löytämään ja kirjaamaan mahdollisimman laajoin sukutiedoin. Niistä koottiin myös jonkinlaiset luonnehdinnat: väri ja merkit, säkäkorkeus, paimentaa/ei paimenna, luonne, muuta. Aikana ennen SPKY:tä Suomessa syntyneitä pentuja kirjattiin kymmeniä ja sel-

vitettiin niiden vanhempia ja sukutauluja. Enimmäkseen koiria oli tuotu Ruotsista 1960- ja 1970-luvuilla. Selvitystyön ensisijaisena tarkoituksena oli pystyä välttämään liiallista sukusiitosta, sillä monelta koiralta löytyi esimerkiksi yhteinen emälinja.

BORDER COLLIE		
Nimi: Akela Synt.aika: 3.64 Sukupuoli: narttu Rek.n:o		
Omistaja: Herdis Airas, Sjundeå, Sköldvik gård Kasvattaja:		
tel. 2986131		
Isä	Ii	Iii Giss II
Vippo -58	Bobbi -50	Iie Kasi
	Ie	Iei Vippe -40
	Vipa -52	Iee Ketty -49
Emä	Ei	Eii Pat -46
Rissa av Hedetorp -62	Pedes	Eie Eva -55
	Ee	Eei Nick -50
	Gite Sissi	Eee Sarro av Ekeby -50
Värit ja merkit: musta-valkea		
Säkäkorkeus: 51 cm		
Paimentaa/ei paimenna erittäin hyvä paimen		
Luonne: kiltti, tottelevainen, viisas, luotettava		
Muuta: ei pentueita		

1970- ja 80-luvun taitteessa Eila Nisonen etsi ja listasi Suomessa olevia bordercollieita sukutietoineen tietokantaansa.

Jani Hurme ja Queen odottavat lupaa jatkaa rataa. Päivävarjon alla tuomaroimassa Pirjo Vanhala ja Helena Pesonen, varikkoapuna päivän kolmas tuomari Minna Eronen. Täyspitkä perusratapäivä sitoo minimissään kolme tuomaria ja useamman varikkotyöläisen. KUVA ANNE KONSTI.

Ensimmäiset pari vuotta koirat listattiin ilman rekisterinumeroa. Kun yhdistyksen jalostusvaliokunta alkoi toimia vuonna 1980, ilmaantui pentu nro1 sisaruksineen ja jatkossa jokaiselle rekisteriin hyväksytylle koiralle annettiin juokseva rekisterinumero. Koiria rekisteröitiin jossain määrin myös Kennelliittoon. Aluksi toimittiin ilman yhdistyksen määrittelemiä vaatimuksia koirien omista tai niiden vanhempien paimennusnäytöistä. 1980 suositeltiin jalostuksessa käytettävän vain tunnetusti paimentavia koiria, ja 1983 vuosikokouksessa linjattiin, että SPKY-rekisteröitävien pentujen tulee olla paimentavista vanhemmista. Tuolloin vanhempaispolven koirien paimennustaipumusta arvioitiin yhteisissä harjoituksissa, pääasiassa tätäkin arvioi yhdistyksen jalostusneuvoja ja jokapaikanhöylä Eila Nisonen, joka tunsu Suomen bordercolliekannan niin hyvin kuin sen kukaan tuolloin saattoi tuntea.

Perusrata ilmaantui yhdistyksen toimintaan lähes yhtä aikaa kilpailutoiminnan viriämisen kanssa. Vuonna 1984 järjestettiin yhdistyksen ensimmäiset kilpailut, aloittaen heti kauden päätapatumasta SM-kisoista. Muita kisoja ei ollut olemassakaan. Seuraavan vuoden 1985 jäsenkirjeessä esiteltiin 'harjoitusrata' ratakaavioineen, joka oli käytännössä naapurista Ruotsista kopiaoitu. Kansainvälisiä suhteita, koirien ja opin hakemista kokeemmilta oli ollut luonnollisesti alusta asti. Ruotsissa käytiin yhdistyksen porukalla kisaturisteina jo vuonna 1979 Ruotsin paimenkoiramestaruuskisoissa ja ensimmäisinä ulkomaisina kouluttajina vierailivat juuri ruotsalaiset kollegat. Ruotsalaisten osaamista ja 10 vuotta Suomea edellä olevaa, yhdistykseksi järjestäytyneitä paimennuskulttuuria katsottiin hiukan yliviistoon. SVAK:in kilpailusääntöjä ja ratakaavioita seurattiin vuosien varrella, ja jo 1981 jäsentiedotteessa esiteltiin ISDS:n *Brittiläisen lammaspaimennuskilpailun säännöt*.

Yhdistyksen toiminnassa vuodesta 1983 saakka vaikuttanut Annika Paarvio muistaa, että koirat olivat 1980-luvun alussa tavallisesti vietikkäitä, mutta koulutettavuus oli monella huono. Tähän ongelmaan haettiin ratkaisua siis Ruotsin mallin mukaan käyttökoiran näyttökokeella, perusradalla, joka käsitti nykyisen radan tapaan suorituksen, josta ei selvinnyt pelkällä vietillä, eikä pelkällä koulutuksella. Pisteytystä ei alkuvaiheessa ollut, vaan suoritukset arvosteltiin harjoittelun ja radan ajon jälkeen astei-

kolla hyväksytyt – hylätyt. Koirakannan taso paranikin Paarvion mukaan selkeästi pian uudistuksen jälkeen.

Uusi lehti suomalaisessa paimennusmaailmassa tuntuu kääntyneen, kun yhdistyksessä aktiivisesti toimiva Brita Nyberg 'löysi' Simon Mossen Irlannista ja kutsui miehen ohjaamaan harjoituksia ja tuomaroimaan Suomen toiset SM-kisat kesällä 1985. Vastanotto oli innostunut, ja Mossen kanssa sovittiin saman tien seuraavan kesän laajemmasta kurssikiertueesta ympäri

Paimenkoirayhdistys	
Perusradan suoritus	Rek no: _____
Koiran nimi <u>BEN</u>	synt _____ uros / narttu
Omistaja <u>LIISA NÄKKI</u>	Ohjaaja <u>LIISA NÄKKI</u>
Osoite ja puh _____	
Suorituspaikka <u>JUVA</u>	päivämäärä <u>210791</u>
Tuomarit <u>H. VIROLAINEN</u>	<u>K. KYRÖ</u>

Perusradan arvostelu	
A. Kateaan ajo (rata n. 300 m) (portit 3m + 3m + 3m, avoimet)	
1. Katraan ajo 1. portin läpi _____	0 - 5 <u>2</u>
2. Katraan ajo 2. portin läpi _____	0 - 5 <u>3</u>
3. Koiran työskentely takana, sivulla ja tarvittaessa edessä _____	0 - 5 <u>2</u>
4. Koiran etäisyys katraaseen _____	0 - 5 <u>2</u>
B. Katraan ajo häkkiin ja sieltä pois (häkki 8 x 2m, avattava)	
5. Miten koira ajaa lampaat häkkiin _____	0 - 5 <u>3</u>
6. Lampaiden ajo ulos _____	0 - 5 <u>4</u>
C. Katraan koosseapito	
7. Koosseapito _____	0 - 5 <u>3</u>
8. Koiran apu lampaiden kiinniotossa _____	0 - 5 <u>3</u>
D. Haku (n 75 m, vaihto apukoiralta)	
9. Lähtö hakuun _____	0 - 5 <u>2</u>
10. Lähestyminen _____	0 - 5 <u>3</u>
11. Kokoaminen _____	0 - 5 <u>2</u>
12. Kuljetus ohjaajan luo _____	0 - 5 <u>3</u>
E. Yleistä arvostelua kokeen ajalta	
13. Tarkkaavaisuus (k-0-1) _____	0 - 5 <u>3</u>
14: Tottelevaisuus (k-o) _____	0 - 5 <u>4</u>
Kokonaisvaikutelma <u>jänä tyylä</u>	
	Pisteet yhteensä (max 70) <u>39</u>
<u>H. Virolainen</u>	Hyväksytty / hylätty
tuomarin allekirjoitus	

Vanha perusratakaavake

Rata: Hakeminen 50m (=50m)
 Koiran ohjaaja lähtöpaikalla,
 koira hakee lampaat yksin
 tarvittaessa kokoaa ja tuo
 ohjaajan luo.
 Kuljetus häkille 80 m.
 Ohjaaja kulkee edellä ja koira
 lampaiden jäljessä. Matkalla
 kaksi avointa porttia. -2m+2m+2m-.
 Häkki 2m x2m puuta, avoin.
 Ohjaaja jää häkin ulkopuolelle,
 koira ajaa lampaat sisään, jää
 hetkeksi ovelle vahtiin ja ajaa
 käskystä ulos.
 Kuljetus lähtöpaikalle 40m.
 Ohjaaja edellä ja lähtöpaalulla
 ympäriajo, yhden lampaan nosto
 laumasta sekä lauman jättö.

Hyvää kilpailumieltä t. johtokunta
 O.La 12.9.95

Vuoden 1985 Paimenkoirayhdistyksen jäsentiedotteessa julkaistu 'Harjoitusradan' rata-
 kaavio ohjeineen. Tästä alkoivat perusratasuoritukset.

maan, aina Sodankylästä eteläisimpään Suomeen. Simon toi tuulahduksen laajempaa näkemystä työkoirien maailmasta, neuvoi ohjaajia ja koulutti koiria. Hän myös arvioi koiria sanallisesti muistiinpanoissa, mikä oli tapana alkuvuosien harjoituksissa. Simonin kommentteja lienevät esimerkiksi seuraavat: "Nice, strong eyed, needs to be kept back", "Might work, can't get him around the sheep", "Nice but lacks confidence", "Very keen", "Works the heads of the sheep, will work", "Great dog but getting a bit bold". Simon Mosse on kurssittanut suomalaisia vuosikymmenet, ja myös toimitti tullessaan koiria Suomeen. Monet hänen tuomansa koirat olivatkin varsin soveltuvia täkäläisiin oloihin ja tehtäviin Simonin hyvän paikallistuntemuksen ansiosta.

Vuonna 1987 aika oli kypsä hiottujen kilpailusääntöjen julkaisuun. Perusrata oli jalostuskelpoisuuden lisäksi ensimmäinen askel kilpailamiseen. Perusradan arvosteli kaksi tuomaria, maksimipisteet 70 ja hyväksytty tulos oli minimissään 35p ilman nollatulosta missään osa-alueessa. Suoritettuaan hyväksytyin perusradan koira sai oikeuden kisata ylemmässä AVOIN-luokassa, josta oli mahdollisuus edetä määrätyn ehdoin VOITTAJA-luokkaan. Lisäksi voittajaluokan koirilla tuli olla lonkkakuivat ja silmätutkimus, joiden hyväksyttävät tulokset olivat tulleet samana vuonna myös osaksi SPKY:n jalostusvaatimusta. Jalostus ja kilpaileminen kytkeytyivät siis vahvasti yhteen: kilpailujen järjestäminen oli osa jalostustoimintaa. Todistukseksi kilpailuoikeudesta koira sai perusradan

suoritettuaan kilpailukirjan.

Perusrata suoritus alkoi kuljetuksella, jossa marssijärjestyksen tuli olla pääsääntöisesti ohjaaja – eläimet – koira. Peruskuljetusta oli ensin n. 300m, jossa kuljettiin kahdesta kahden metrin levyisestä porttiakosta. Kummastakin portista sai 0-5 p, koiran työskentelystä lampailta sekä etäisyydestä eläimiin molemmista 0-5p. Häkitys oli samanlainen kuin nykyinen perusrata häkki, pisteitä 0-5 sekä ajasta häkkiin että toiset 0-5 häkistä pois. Katraan koossapidossa (0-5p) koiran oli juostava lauman ympärillä, ja samalla 'vahdittava eläimiä', sitten avustettava ohjaajaa lampaan kiinniotossa kuten nykyisinkin, 0-5p. Haku ja kuljetus ohjaajalle tapahtuivat vasta radan loppuksi, eli avustava koirakko vei lampaat 75 metrin päähän, pisteytys 3 x 0-5p. Lisäksi arvosteltiin Yleistä otsikon alla "Tarkkaavaisuus: Koira – ohjaaja – lampaat. Koiran itsenäinen esiintyminen, joka kuitenkin osoittaa tottelevaisuutta sekä tietoisuus siitä, mitä ohjaaja vaatii. Ennakoivalle työtavalle annetaan etusija." 0-5p, sekä "Tottelevaisuus: Koira – ohjaaja. Koiran on toteltava yli koko radan, vaikka olisi erilaisia häirittejiä kuten väsymys, häiritsevä yleisö ym." jälleen 0-5p. Tuomari antoi myös sanallisen kokonaisvaikutelman kustakin koirasta. Huomattavaa on, nämä yleiset asiat arvosteltiin kaikissa kisa-alueissa, kuin myös tehtävät koossapito ja lampaan kiinniotto.

Hiljalleen käytännöt ja säännöt muuttuivat tarpeiden ja tekijöiden mukana. Koirarekisteri siirtyi vuonna 1991 Ni-

soselta Annika Paarviolle, joka toimi vuoteen 2010 SPKY-rekisterinpitäjänä, pentuvälittäjänä ja jalostusneuvojana. Ensimmäinen kelpie rekisteröitiin vuonna 1990, muutama vuosi sen jälkeen, kun rotu ilmaantui Suomen paimennuskartalle 1980-luvun puolivälissä. Tuomaripäivillä käsiteltiin perusrataan liittyviä uudistuksia ahkerasti 1990-luvun alkuvuosina. 1990 päätettiin, että rataa ei saanut suorittaa jatkossa koiran ja ohjaajan kotitilalla. Näin pyrittiin kaikille yhtäläiseen, tasapuoliseen tilanteeseen. 1991 laadittiin säännöt nautaperusrataan ja otettiin käyttöön myös kunniakirjat. 90-luvun lopulle tultaessa yhdistyksen hallitus sai useampia perusradan uudistukseen tärkeitä aloitteita.

Nykyiseen asuunsa perusrata uudistettiin vuonna 2006. Nilla Salonen toimi hankkeen keskeisenä puuhanaisena. Perusradan arvosteluun haettiin uudistuksella lisää koiran ja suorituksen laatua mittavia työkaluja. SPKY:n tarkoituksena on ollut myös tässä tasapuolisuus ja se, että arvostelussa pystyttäisiin tasottamaan kokemattoman tai taitavan ohjaajan vaikutusta. Käyttöön otettiin siis laajempi arvio koiran ominaisuuksista: 1-sivun 'liukupalkit' ja lomakkeen II-sivu, jossa pisteytetään koiran työskentelyn laatua ja viettivoimaisuutta. Kun 1980-luvulla SPKY:n ja Ruotsin SVAK:in perusradat olivat lähes yhteneväiset, puhutaan nykyään hyvin erilaisista näytöistä ruotsalaisten kuljettua puolestaan kilpailumaisempaan suuntaan. Varmaankaan perusrata tai jalostusvaatimukset eivät ole lopullisessa muodossaan, päivivitystarvetta ja uusia ehdotuksia käsitellään jalostustoimikunnassa useinkin.

SPKY rekisteristä

SPKY:n rekisterin olemassaolo ja jalostusvaatimukset on laadittu ennen kaikkea tilatyöläiskoiria varten. Se on laadun tae, joka tarkoituksena on helpottaa perustilallisen koiran etsintää ja valintaa. SPKY:n koirilla on tunnettu suku ja usean sukupolven paimennusnäyttö sekä läpäistyt terveystaustat minimissään lonkkien ja silmien osalta, perinnöllisiä sairauksia pentujen vanhemmillä ei ole itsellään ollut. Yhä useammin jalostuskoirat testataan CEA:n lisäksi myös monien tunnettujen geenivirheiden kantajuuden

suhteen. SPKY:n pentuvälityksen pennuille saa monelta kasvattajalta ns. paimennustakuun: jos koira ei 18 kk:n ikään mennessä ole osoittanut synnynnäistä paimenvaistoa ja on siten mahdoton kouluttaa paimentavaksi työkoiraksi, voi ostaja palauttaa koiran myyjälle. Jokaisen SPKY-pennun mukaan lähtee myös 25 euron arvoinen koulutusseteli, jolla pyritään edesauttamaan ohjaajan ja pennun päätymistä paimennusharjoittelun pariin. Ensikertalaiset paimenkoiran hankkijat otetaan ensimmäiseksi vuodeksi SPKY:n postituslistalle 'pennunostajajäseniksi'. He saavat siis 4 numeroa Paimenpostia, jonka jälkeen heille esitellään mahdollisuus liittyä yhdistyksen jäseneksi kiinnostuksensa mukaan.

SPKY:n rekisteri perusratoineen kytkeytyy myös verotukseen, tilallisen kannalta varsin keskeiseen seikkaan. SPKY:n rekisterin koirat kaikkine kuluineen voidaan vähentää maatalouden verotuksessa. Verotarkastuksen sattuessa kohdalle mahdollisesti myös muiden rekisterien tai rekisteröimättömien koirien kuluja hyväksytään tilallisen riittävällä selvityksellä verotukseen. SPKY:n rekisterin koirilla on puolellaan vuonna 1991 verottajan tekemä ennakkopäätös, ja niin työkoiran kulu kuin tuototkin voidaan kirjata osaksi maatalouden verotusta ilman selvityksen tarvetta.

SPKY rekisteriin kuulumisella on hyötynsä harrastajillekin. Perusradalla koiran rekisterillä ja ohjaajan jäsenyydellä on molemmilla merkitystä maksun suuruuteen. Kisamaksut ovat jäsen ja ei-jäsen, eli koiran rekisterillä ei siinä ole väliä, mutta ohjaajan kannattaa kyllä kuulua yhdistykseen. Koiratietokannan paraikaa vireillä oleva uudistaminen on iso satsaus yhdistykseltä. Sen pitäisi toteutua kokonaisuudessaan kuluvana vuonna. Uusi rekisterisysteemi on selkeä parannus ilmoittautumisominaisuuksiin, mm. huima määrä kisavastaavan talkootyötä jää historiaan. Myös nykyistä, vuonna 2008 käyttöön otettua sähköistä koiratietokantaa viime vuosina kiusanneet järjestelmäongelmat voidaan toivottavasti pian unohtaa. Kaikkiaan systeemi on suuresti kehittynyt 1970-80 luvun taitteesta, jolloin tietokanta oli pari kansiota sisältönään hiukan epämääräinen kokoelma oletetusti bordercollie-rotuisia koiria. ■

RUOTSISSA PERUSRATOJA JO 80 VUOTTA

Naapuri Ruotsissa järjestettiin ensimmäinen perusrata paimenkoirille jo vuonna 1941 Hamra Gårdissa Tumbassa. Tuolloin järjestelyissä oli mukana mm. Lammasjalostusyhdistys. Tilaisuuteen osallistuvia koiria oli seitsemän, ja niiden piti suorittaa paimennuskokeen lisäksi luonnetesti ja tottelevaisuuskoe. Paimennusosuuden testaamisessa käytettiin koko tilan suht villiä lammaskatrasta, ja vaaditut tehtävät eivät ehkä ihan muistuttaneet nykyistä perusrataa. Yksi tehtävä oli mm. rajapaimennus, jossa koira korvaa aidan paikan. Tähän ensimmäiseen paimennuskoetapahtumaan osallistui bordercollieiden lisäksi mm. welsh corgi, saksanpaimenkoira-sekoitus ja pystykorva. Seuraavana vuonna 1942 Hamra Gårdissa pidettiin jälleen paimennuksen perusratatilaisuus, ja tällöin osallistujissa oli jo neljä bordercollieita. Yhtä kaikki, tuona päivänä testatuista puhtaista bordercollieista muodostui Ruotsin paimenkoirarekisterin Vallregin pohja, sillä vuonna 1943 Ruotsin Kennelliitto (SKK) aloitti rekisteröimään bordercollieita erityisen paimennusrekisterin (Vallreg) alle. Tämän rekisteröinnin ehtona oli hyväksytysti suoritettu perusrata. Alkuaikojen ongelmaksi muodostui kovat ja tottelemattomat, lampaita jahtaavat koirat, mistä pääteltiin, ettei ohjaajien taitotaso ollut riittävä kilpailuihin ja kokeisiin. Ajatus kurseista ja paimennuskoulutuksesta otettiin työn alle ja niinpä perusradan ja jalostuksen oheen saatiin linkitettyä alusta asti myös koulutuksellista tavoitetta.

Perusrata *vallprov* on edelleen jalostuksen työkalu Ruotsissa ja se vaaditaan rekisteröinnin pohjaksi. Itse ratasuoritus on suuresti muuttunut alkuajoista. Suomen perusrata kopioitiin aluksi miltei suoraan Ruotsin 1980-luvun radasta. Perusratoja järjestetään nykyään sekä lampailta että naudoilla, ja näitä tilaisuuksia on runsaasti ympäri Ruotsia pitkin paimennuskautta. Ruotsin perusradan sisältöä muokattiin viimeksi parisen vuotta sitten, siihen pääsee tutustumaan tästä linkistä: http://www.svak.se/wp-content/uploads/2016/12/SVAK-Regelbok-2017_161216_klar-for-tryck.pdf. SPKY:n perusrekisteriin pääsee tuontikoira suoraan Vallreg rekisteristä, koska on katsottu, että suomalaisilla ja ruotsalaisilla on yhtenevät jalostusvaatimukset paimennuskokeen että terveyden osilta. SVAK eli Ruotsin paimenkoirayhdistys painottaa edelleen perusradan merkitystä koirien testaamisen tärkeänä työkaluna. **AK**

Carita Tiilikainen ja Pihka Savonlinnassa perusradalla kaikkensa antaneena kesällä 2020. Hellesäällä lienee ollut osuutta asian raskauteen.

KUVA ANNE KONSTI.

